

טעם האפיקומן
הרב מואיז נבון

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיט עמוד ב

משנה. אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. [חברותא: אין מסיימים את הסעודה, אחר אכילת קרבן הפסח [שהוא נאכל בסוף על השובע] באכילת אפיקומן. גמרא. ... אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. ...

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעז

ולאחר גמר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת המפה באחרונה זכר לפסח הנאכל על השובע ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות. ...

מהר"ם חלאווה מסכת פסחים דף קיט עמוד ב

... מסתברא דאף בזמן שבהמ"ק קיים היו עושין כל סדר הפסח אכילת מצה ומרור ופסח קודם סעוד' וכסדרא דרישא דמתני', והיו מניחין מן הפסח כזית לכל אחד ואחד לאחר סעודה כדי שיהא נאכל לאחר השובע וכמו שאנו עושין במצה זכר לפסח. ...

ב"ח אורח חיים סימן תעז

... [משתמשים במצה לאפיקומן] דדוקא מצה כיון שהוא זכר לחירות כמו פסח לפיכך אוכלין מצה באחרונה זכר לפסח הנאכל על השובע גם התוספות שכתבו (בדף ק"ד) בד"ה באחרונה דאכילת מצה לבסוף להיות טעם מצה בפיו כונתם משום שהוא זכר לפסח דכשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כך אחר המצה פן יפסוק טעם מצה מפיו וכ"כ הסמ"ג (שם) בפירוש ומשום הכי הזכירו התוספות בלשונם לאכלו על השובע ולהיות טעם מצה בפיו להורות שאכילת מצה היא זכר לפסח ונפקא מינה מן הטעם דכיון דזכר לפסח הוא יש לו כל דין פסח שלא לאכלו בשתי חבורות ואם נרדמו כמו שתי חבורות הוא כמו שיתבאר בסימן שאחר זה. ואפשר שגם הרמב"ם דעתו לומר דאכילת מצה באחרונה המצוה משום זכר לפסח:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעז סעיף א

לאחר גמר כל הסעודה אוכלים ממצה השמורה תחת המפה כזית כל אחד, זכר לפסח הנאכל על השובע, ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו, ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. ...

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעז סעיף א

אחר אפיקומן אין לאכול שום דבר – [כדי שלא יעבור מפיו טעם - משנה ברורה]

~ מה עם החויה ~

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קטז עמוד ב

משנה. רבן גמליאל היה אומר: ... בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים."

רמב"ם (הל' חמץ ומצה ז:ו)

בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר +דברים ו'+ ואותנו הוציא משם וגו', ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה +דברים ה'+ וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית.

R. Soloveithik, An Exalted Evening, p. 100

Rambam says that on Passover night, we should each act like a free person and demonstrate our freedom. "In every generation one should show himself – le-har'ot et azmo - as if he had been liberated from Egypt" (Hilkhot Hamez u-Mazzah 7:6). Rambam added the letter he to the usual formulation: not lire'ot et azmo ("one should see himself"), but rather le-har'ot et azmo ("one should show himself"). Li-re'ot means to experience, to feel, to re-experience the slavery and the Exodus. It should not be an ancient event, lying at the dawn of our history and having no relevance for us. I am to re-experience it. Memory, in Judaism, means not just to remember technically, but also to relive the event. Le-har'ot adds another dimension: the re-experiencing should be so dynamic and so intense that it breaks through and somehow expresses itself in action. If we are overpowered by an emotion, we cannot suppress it; we cannot control ourselves. We will sing and dance; we will cry and shout; we will shed tears and embrace people. The experience of Yeziat Mizrayim on the night of Pesah should be so overpowering, so overwhelming, that we should act it out.

~ בשר צלוי ~

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נג עמוד א

משנה... מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים - אוכלין, מקום שנהגו שלא לאכול - אין אוכלין.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף עד עמוד א

תנו רבנן: איזהו גדי מקולס דאסור לאכול בלילי פסח בזמן הזה - כל שצלאו כולו כאחד... ..

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה יא

מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלים, מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין גזירה שמא יאמרו בשר הפסח הוא, ובכל מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד בליל זה מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ, ואם היה מחותך או שחסר ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר הרי זה מותר במקום שנהגו.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעו

סעיף א - מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים, אוכלים. מקום שנהגו שלא לאכול, אין אוכלין גזירה שמא יאמרו: בשר פסח הוא. ובכל מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד בלילה זה, מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ; ואם היה מחותך או שחסר ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר, הרי זה מותר במקום שנהגו... ..
סעיף ב - אפילו בשר עגל ועוף, כל דבר שטעון שחיטה, אסור לאכול צלי במקום שנהגו שלא לאכול צלי... ..

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעו

ואוכלין כל צרכם במקום שנוהגין לאכול צלי אוכלין ובמקום שאין נוהגין לאכול אין אוכלין וגדי מקולס פירוש שלם ראשו על כרעיו ועל קרבו אסור בכל מקום. ובירושלמי קאמר אפילו בשר עגל ועוף כל דבר שטעון שחיטה אסור. כתב אבי העזרי ראיתי בני אדם שאוכלין בשר עוף צלי בלילי פסחים ואין חילוק כדאיתא בירושלמי ודאי מבושל מנהג כשר הוא במקום שנהגו שלא לאכול צלי ואשכנז מקום שנהגו שלא לאכול צלי הוא:

אשכנז: מגן אברהם, ט"ז, תפארת ישראל, מחצית השקל, שערי תשובה, פרי חדש, משנה ברורה, שו"ת ציץ אליעזר...

ספרד: שו"ת בית יהודה (אלג'יר); החיד"א (איטליה); כף החיים, הרב חיים פאלאג'י (תורכיה); בן איש חי (עירק); הרב שלום מזרחי, שו"ת דברי שלום (ארם צובה וחלב), נתיבות המערב - מנהגי מרוקו, שו"ת יחווה דעת (**בארצותינו**)

תימן וקהילות אחרות: ר' זולדן "איפה" שנהגו לאכול צלי לא מקולס, מנהג זה הוצע כאפשרות, ולא נתפס כדבר מחייב, כהנהגת זכר למקדש."

ביאור הגר"א אורח חיים סימן תעו סעיף ב

נוהגין כו'. ... ומה שאין אוכלין את הזרוע לפי שעושין אותו צלי כמש"ל בסי' תע"ג ואין אוכלין צלי ויוצאין באפיקומן שאוכלין:

~ על הטעם בין הפסח לבין המצה ~

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קטז עמוד א -

משנה. רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר [ב] שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. ואלו הן: פסח, מצה, ומרור.

הגדה של פסח

פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן שפית המקדש היה קיים, על שום מה? על שום שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: ואמרתי זבח פסח הוא ליי, אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל, ויקד העם וישתחוו.
מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך המלכים, הקדוש ברוך הוא, וגאלם, שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות, כי לא חמץ, כי גרשו מצרים ולא יכלו להתממהם, וגם צדה לא עשו להם.

פסח = שלמים / שלמות / שלמות העם ("והיה כי תבאו אל הארץ")
מצה = התחלת החירות

כדי שישאר טעם האפיקומן בפיו